

RIMSKA VILA U STROŽANCU NEDALEKO OD SPLITA

UDK 904 (497.5) "652"

Primljeno/Received: 1999. 11. 3.

Prihvaćeno/Accepted: 1999. 11. 12.

Franko Oreb

HR-21000 Split

Konzervatorski odjel - Split

Knezova Nelipića 1 A

Autor objavljuje rezultate arheoloških istraživanja uokolo crkvice Gospe od Site u Strožancu nedaleko od Splita, koja su izvršena u razdoblju od 1990.-1993. godine. Posebno obrađuje arheološke ostatke kasnoantičke rimske vile iz kraja IV. st. Povezujući i druge arheološke nalaze (prozorske tranzene, stupiće, srednjovjekovno groblje) s povijesnim vrelima, autor u članku raspravlja i o povijesnom slijedu izgradnje od kasnoantičkih vremena do XVIII. st. na tom lokalitetu, posebno se osvrćući na izgradnju srednjovjekovne crkve sv. Marije u XII. st. pod utjecajem splitskih benediktinaca

Ključne riječi: crkva Gospe od Site, Strožanac, kasna antika, rimska vila, srednjovjekovno groblje

Uvod

Obljetnice života i rada naših uglednih kolega uvijek bude radosna sjećanja. Posvećujući svoj članak uglednom profesoru, naviru sjećanja iz davnih šesdesetih godina, kada sam kao student upoznao tada mladog profesora, a danas jubilarca, na iskopavanjima u Danilu Gornjem kraj Šibenika. Ta studentska arheološka praksa (Danilo - Muline ot. Ugljan), bila je svojevrsna arheološka škola, u kojoj smo stjecali prva saznanja metodološkog rada na terenu, ali i škola discipline, odgovornosti, ponašanja, poštovanja i međusobnog druženja. Od tada su prohujala desetljeća. U međuvremenu, završivši studij povijesti i arheologije i ja sam započeo svoju karijeru kao arheolog-konzervator u nekadašnjem Zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Otada smo se često susretali na znanstvenim skupovima Hrvatskog arheološkog društva, organiziranim širom naše domovine: od Dubrovnika i Metkovića, preko Splita, Šibenika i Zadra, Poreča i Pule, do Zagreba i Bjelovara. Uvijek su to bila radosna i korisna druženja. Slušajući predavanja, stručne razgovore i diskusije starijih kolega, među kojima se svojim sonornim i autoritativnim glasom isticao i naš slavljениk, mi mlađi smo od njih učili i produbljivali stečena znanja, nastavljajući i njegujući tu tradiciju i

osjećaj pripadnosti našoj struci i Društvu (HAD-u). Neka tako bude i u buduće.

Naselje Strožanac smješteno je u neposrednoj blizini Splita, nedaleko od morske obale uz Jadransku cestu prema Omišu, na području koje se naziva Podstranska rivijera. U širem smislu to je dio veće cjeline Primorskih

sl. 1 Pogled na kasnoantičku vilu na lokalitetu Polača u Strožancu

sl. 2 Pogled na ostatke istočnog dijela kasnoantičke vile

ili Donjih Poljica, koja se u dužini od nekih 15 km uz morsku obalu protežu od ušća rijeke Cetine na istoku do ušća rijeke Žrnovnice na zapadu. Primorska Poljica prema unutrašnjosti se nastavljaju na Srednja i još dalje na Gornja Poljica, tvoreći jedinstvenu i zaokruženu zemljopisno-povijesnu, jezičnu, pravnu i kulturološku cjelinu u kojoj pulsira život od davnih prapovijesnih vremena pa do naših dana (Rubić, 1968: 7-31). To je prostor kojeg nastavahu ilirska (delmatska plemena) Onastini, Nerestini i Pituntini, koje spominju još stari antički pisci Plinije i Ptolomej. Oni trguju s helenističkim svijetom, a u vrijeme rimske uprave, veći dio tog prostora postaje sastavni dio salonitanskog agera s novom izmjerom i parcelizacijom zemljišta na kojem niču brojna obiteljska gospodarska imanja s građevnim sklopovima (*villae rusticae*) rimskih robovlasničkih obitelji, oslobođenika ili isluženih vojnika (veterana), koji se doseliše s Apeninskog poluotoka i naseliše se u velikom gradu Saloni ili u njegovoj okolini. To nam potvrđuju brojni arheološki ostaci i nalazi, uzduž čitavog poljičkog primorja od Žrnovnice do Omiša (latinski natpisi, groblja, ostaci građevina itd.).

Primorski dio Poljica nije bio organiziran kao jedna velika latifundija, nego kao niz manjih gospodarskih imanja (cjelina), preko kojih su rimska civilizacija, kultura i način života prodirali i prožimali se sa životom ilirskih plemenskih zajednica (Gabričević 1968: 133-141).

Strožanac je uglavnom novo naselje, izgrađeno u posljednja dva, tri desetljeća s više od 2000 žitelja.

Nekada na osami, a danas u sredini naselja, uz glavnu prometnicu i u novom okruženju, nalazi se jedna oaza prošlosti - crkva sv. Marije, poznatija u narodu kao Gospa od Sita,¹ s grobljem oko nje od kojeg je bilo vidljivo tek nekoliko monolitnih kamenih ploča.

Današnja crkva bijaše izgrađena 1954. god, na temeljima starije, srednjovjekovne, porušene u ratu 1944. godine. Ta crkva bijaše malena za vjerske potrebe izgrađenog naselja i naraslog pučanstva, te se na tom mjestu namjeravalo graditi novi pastoralni centar s većom crkvom i župnom kućom.

Iz starije arheološke literature poznato je da se na okolnom prostoru, već u prošlom stoljeću nailazilo na arheološke ostatke iz rimskog vremena (arhitekture, grobova, natpisa, novca itd.).

¹ Skok 1973: 245-246. Lj. Mišić-R. Lakušić, Livadske biljke, Sarajevo 1990, str.140, Naziv je dobila prema travi sita (lat. *juncus*) močvarna biljka.

sl. 3 Detalj istočnog trakta kasnoantičke vile (Fotosnimci: F. Oreb)

Nedaleko od tog lokaliteta, prema sjeveru, nalazi se predio zvan Polača, s vidljivim ostacima sačuvanim i do 5-6 m visine, jednog kasnoantičkog rimskog zdanja, ojačanoga u vanjskom zidnom plaštu kontraforima. Nema dvojbe da je riječ o seoskoj vili (*villa rustica*) neke rimske obitelji, koja ju je izgradila na svome imanju u blizini izvora pitke vode, koja se i dan danas nalazi u njenoj blizini (sl. 1).

Zbog veličine su je nazivali *palatium* (palača), po kojoj je i čitav taj predio dobio naziv Polača. Iako s teškim oštećenjima, to zdanje je nadživjelo brojne vojske i osvajače, koji su pljačkali, palili i rušili po ovom prostoru, dočekavši i turske osvajače početkom XVI. stoljeća. Oni je pretvorili u kulu iz koje su nadgledali svoje okolne solane.

Kada je splitski nadbiskup Stjepan Cosmi, nakon oslobađanja toga područja od Turaka, dobio krajem XVII. st. od Venecije i tu ruševinu - tursku kulu (*Ruina di torre Turcha*) s okolnim zemljištem, namjeravao ju je obnoviti za potrebe svojih kolona. Međutim, u tome nije uspio.

Nešto pak južnije od crkvice Gospe od Site, uz morsku obalu, nalazi se i do danas sačuvan građevni sklop - dvorac plemićke obitelji Cindro izgrađen u XVIII. st. oko srednjovjekovnog kaštela, koji je pripadao benediktinskom samostanu sv. Stjepana u Splitu, tvoreći jedinstveni urbanističko-arhitektonski sklop dominantan na tom dijelu morske obale. U tom sklopu je ugrađeno, kao spolije, nekoliko rimskih nadgrobnih ploča (*stellae*) s latinskim natpisima, na kojima se spominju imena pokojnika i onih koji im spomen postaviše (roditelji, sinovi i kćeri, bračni drugovi itd.).²

Povijesna vrela pak svjedoče nam o značenju toga lokaliteta u srednjem vijeku. Ono bijaše u posjedu benediktinaca samostana sv. Stjepana u borovima kod Splita. U ispravama tog samostana iz XII. i XIII. st. na tom se prostoru spominje i crkva sv. Marije, a u ispravama XV. st. u blizini te crkve spominje se Opaće selo (*Villa d'ni Abbati*, odnosno *Villa Abbatis*). Dakle selo je bilo izgrađeno na zemljištu koje je pripadalo benediktinskom samostanu sv. Stjepana u Splitu. Bijaše naseljeno kmetovima-kolonima, koji su

² Vlašić 1998: 17-19. Jeličić, Pituntum u svjetlu arheoloških nalaza u: Podstrana 1991: 19-43. s navodima starije arheološke literature

sl. 4 Pogled na termalni trakt kompleksa s očuvanim podnim malterom

obrađivali okolne zemlje, dajući dio prihoda samostanu. Selom i samostanskim posjedom u ime samostana i opata upravljao je poseban upravitelj - gaštald.

Uokolo crkve sv. Marije, odnosno Gospe od Site bilo je groblje, u kojem su se ukapali žitelji toga sela. I danas se kao uspomena na to selo jedan predio nedaleko od spomenute crkvice naziva Staro selo. Crkva

sv. Marije ili Gospe od Site je u mletačko-turskim ratovima bila napuštena i u ruševnom stanju što svjedoče podaci iz vizitacije splitskog nadbiskupa Stjepana Cosmia iz XVII. stoljeća. Nakon oslobođenja Poljica od Turaka u drugoj polovici XVII. st. ovaj, nekada benediktinski posjed sa crkvom sv. Marije ulazi u sastav splitske nadbiskupije i u popisima posjeda i

sl. 5 Rimski novac s likom cara Valentiniana - AV

sl. 6 Viktorija s trofejem - RV. (Fotosnimci: D. Perajica)

sl. 7 *Ostaci porušene crkve sv. Marije (Gospa od Site)*(Iz fototeke konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u Splitu, 1954. god.)

crkava iste nadbiskupije navodi se i u vizitacijama XVIII. st. (pri vizitaciji nadbiskupa Antuna Kačića iz 1745. i onoj iz 1762. god.).

Na temelju prethodno iznesenih povijesnih vrela i nadbiskupskih vizitacija može se zaključiti da je stara, prvotna crkva sv. Marije, koja je vjerojatno izgrađena u XII. st., nakon oslobođenja Poljica od Turaka u drugoj polovici XVII. st. temeljito obnovljena u baroknom slogu. U izvješću o vizitaciji Podstrane iz 1762. god. stoji da je crkva Gospe od Site sagrađena od kamenja u vapnu, da ima svod izgrađen na luk i da se na oltarnoj ploči ne nalazi posvećeni kamen. Navodi se i oltarna pala s likovima sv. Stjepana, sv. Mihovila i sv. Grgura. Po prikazima likova sv. Stjepana i sv. Grgura na oltarnoj pali, može se zaključivati o benediktinskom utjecaju. Osim oltarne pale, vizitacija navodi i priproste kamene kipove Blažene Djevice Marije, sv. Mihovila i sv. Antuna.³ Ta crkva, kako smo već naveli, porušena je u ratu 1944. god., a poslije rata od 1954.-1956. god, na

njezinim temeljima je izgrađena ova današnja. To je potpuno nova crkva koja je samo poštivala tlocrtnu dispoziciju stare s ugradbom pojedinih sačuvanih elemenata iz nekadašnje stare crkve u zapadno i južno pročelje (preslica, rozeta, luk nadvratnika). Tadašnji Konzervatorski zavod za Dalmaciju u Splitu vršio je nadzor nad raščišćavanjem ruševne crkve i proveo istraživanja manjeg obima, o čemu nam svjedoči tek sačuvana fotodokumentacija.⁴

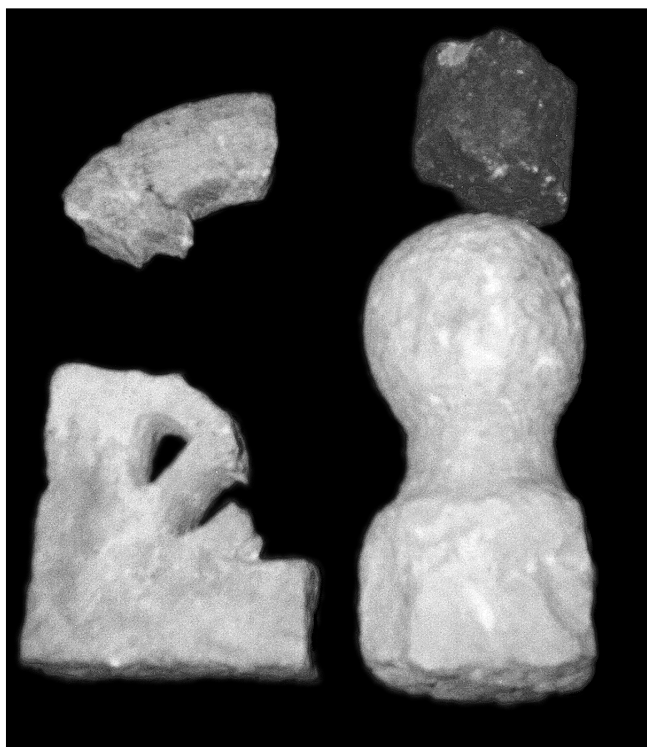
Tom prigodom su u ruševinama pronađeni oštećeni kameni kipovi Blažene Djevice Marije, sv. Antuna Padovanskog i sv. Mihovila.

Arheološka istraživanja od 1990.-1993. godine

S obzirom na prethodno navedene činjenice, ondašnji Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu u načelu je prihvatio mogućnost izgradnje pastoralnog centra sa crkvom na tom prostoru, usprotivivši se rušenju postojeće

³ Vlašić 1998: 101, 131, 157. Tomić, *Spomenici Podstrane od srednjeg vijeka do XX. stoljeća*, Podstrana 1991: 66-68.

⁴ Prigodom raščišćavanja ruševina crkvice Gospe od Site 1954. godine, radove je nadzirala manja arheološka istraživanja i tadašnja konzervatorica Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju N. Bezić Božanić, koja mi je ljubezno stavila na raspolaganje fotografije ostataka ruševne crkve i spomenute kipove, pa joj i na ovom mjestu zahvaljujem.

sl. 8 Ulomci prozorske tranzene, akroterija i pilastra, koji najvjerojatnije pripadaju srednjovjekovnoj crkvi iz XII. stoljeća (Fotosnimci: F. Oreb)

crkvice Gospe od Site, zahtijevajući zaštitna arheološka istraživanja toga područja. Uz pristanak viših crkvenih vlasti i dušobrižnika toga mjesta don Ante Čotića, koji je u cijelosti financirao taj pothvat, iskopavanja su s prekidima trajala od 1990. do 1993. godine. U dionici istraživanja srednjovjekovnog groblja ostvarena je suradnja s Muzejom hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

Niz okolnosti na terenu uvjetovao je i opseg arheoloških istraživanja, koja su se morala ograničiti samo unutar areala crkvenog zemljišta i to na onom dijelu gdje je bilo moguće izgraditi budući pastoralni centar sa crkvom (po idejnom projektu inž. arhit. S. Rožića), tj. sjeverno i jugoistočno od postojeće crkvice. Teren južno od crkvice koji je u funkciji crkvenog dvorišta i služi za okupljanje vjernika prigodom crkvenih obreda, nije bilo moguće, barem za sada, istraživati, kao ni zemljišne parcele sjeverno i istočno od crkvenog areala, koje su u privatnom vlasništvu i pod kulturama (vrtovi, vinogradi). Tiskovni i elektronski mediji su pratili tijek istraživanja izvješćujući javnost o nalazima.⁵ Postavljena je bila i izložba u crkvi na lokalitetu, tiskan katalog, kao i izložba u Muzeju hrvatskih - arheoloških spomenika u Splitu, u sklopu veće tematske

izložbe. Preliminarna izvješća o istraživanjima su istraživači objavili i u stručnim publikacijama.⁶

Otkriveni arheološki lokalitet se nalazi ispod brda Perun, na blagoj terasastoj padini pri njezinom prijelazu u ravničarski teren, što inače predstavlja uobičajeni obrazac položaja takvih rimskih zdanja na otočkom i priobalnom pojasu Dalmacije, uglavnom uvjetovan zemljopisnim i geomorfološkim karakteristikama priobalnog i otočkog pejzaža (Zaninović 1967: 357-369)

Na srednjovjekovnoj kopiji antičke karte iz I. st. (*Tabula Peutingeriana*) ucrtana je trasa rimske ceste, koja je vodila od Oneuma (Omiša) preko Epetiona (Stobreča) prema Saloni (Solinu), prolazeći upravo ovim područjem, često sjevernije od današnje magistrale (Monumenta 1974). U crkvi Gospe od Site u Strožancu (sl. 7) sačuvan je jedan rimski miljokaz u funkciji stupa na kojem leži oltarna menza.

Tijekom istraživanja na tom položaju otkriveni su ostaci jedne veće pravokutne građevine, veličine 27x15 m, čiji su zidovi djelimice sačuvani i preko 1 m visine. Pročelje joj je vjerojatno bilo okrenuto prema jugu (moru), na što upućuje i njezin položaj na terenu.

Istočno od apside crkvice otkopani su ostaci jedne prostorije pravokutnog oblika iz koje se ulazilo (sačuvan prag vrata) u istočni rizalit sklopa u kojemu smo uspjeli definirati dvije prostorije veličine 8x5 5x5 m). Po nekim analogijama (Bilice kraj Šibenika, uvala Banje u Rogaču na otoku Šolti), moguće je pretpostaviti i postojanje zapadnog rizalita, no zbog nemogućnosti detaljnijeg iskopavanja na zapadnom dijelu (put, postojeća crkva, prostor južno od crkve u funkciji crkvenog dvorišta), to u ovoj fazi istraživanja nismo mogli utvrditi (Oreb 1990: 5, karta V). Sjeveroistočno od opisanog objekta, uz sami ugao crkvene parcele, otkopan je zid u dužini od oko 6 m, koji se pruža u smjeru zapad istok debljine oko 0,60 m. Sačuvan u visini od oko 0,50 m s podnom žbukom crvene boje, površine od 2x3 m, čija je debljina 0,20-0,25 metara. Zid je prema zapadu uništen srednjovjekovnim grobovima tako da se nije mogao pratiti slijed njegova daljnjeg pružanja prema zapadu. Sjeverno od toga trakta otkopan je kanal za vodu, također prema zapadu uništen izgradnjom srednjovjekovnih grobnica. U sredini očuvane podne žbuke otkrivena je rupa za otjecanje vode. Na tom položaju parcele, tijekom iskopa zemlje, pronađeno je više komada kvadratičnih opeka malih dimenzija i okruglih opeka, koje su bez dvojbe bile u funkciji sustava hipocausta, pa bismo mogli zaključiti da je riječ o termalnom traktu kompleksa (sl. 4).

Ni na tom položaju nismo bili u mogućnosti iskopavanjima definirati arheološku situaciju. Naime,

⁵ G. Benić, Senzacionalni nalaz u grobu pokraj crkve Gospe od Site u Strožancu, Slobodna Dalmacija 11.VI.1993. A. Budimir, Pastoralni centar, Slobodna Dalmacija 7.X, 1995.

⁶ Oreb & Gjurašin, Zaštitna arheološka iskopavanja u Strožancu nedaleko Splita, Obavijesti HAD br. 3, god.XXIII/91. ruj-an-prosinac, Zagreb 1991: 69-73. Isti, Arheološka istraživanja kod crkve Gospe od Site u 1980, i 1991 godini Podstrana 1991: 89-91.

sl. 9 Strožanac gospe od Site. Zračni snimci pogled na lokalitet (snimio: Z. Buljević)

daljnje praćenje slijeda pružanja toga trakta zida prema istoku nije bilo moguće zbog privatnog posjeda (vinograd), kao ni na sjeveru (vrtovi), dok je prema zapadu taj trakt uništavan višestoljetnim ukapanjem. Kao što već spomenusmo, na položaju parcele sjeverno od postojeće crkve, nalazi se glavnina srednjovjekovne nekropole. Prema izjavama mještana (starosjedilaca), sjeveroistočno i zapadno od areala crkvenog kompleksa, gdje su danas privatne kuće, vinogradi i vrtovi, mještani su prilikom izgradnje kuća ili obrade zemljišta, nailazili na ostatke zidova i mozaika.

Na čitavom području obuhvaćenom istraživanjima, tijekom iskopavanja pronađene su veće količine rimskih tegula, dna, oboda: i ručki raznog rimskog posudja, amfora, pitosa, većih komada sedre i mozaičnih površina. Zanimljivo će biti pripomenuti da su veći dijelovi mozaičnih površina u sekundarnoj upotrebi bili iskorištavani u izgradnji srednjovjekovnih grobnica (kao zaglavak groba). Pronađeno je i nekoliko profiliranih kamenih ulomaka, poklopaca sarkofaga, ukrasnih kamenih komada koji bi mogli pripadati nekom frizu ili kamenoj gredi.

Sačuvani zidovi građeni su od priklesanog kamena pravokutnog oblika s dosta žbuke, a na pojedinim zidovima očuvana je i unutrašnja žbuka. Položaj otkrivene arhitekture, njena tlocrtna dispozicija, struktura građenja zidova i popratni arheološki materijal, bez dvojbe sugeriraju postojanje rimskog gospodarskog ladanjskog kompleksa na tom položaju s više međusobno povezanih zgrada različitih namjena (sl. 2). Čini se da je posebnu

ulogu u tom građevnom sklopu imala otkrivena građevina uz postojeću crkvicu, koja po svojoj tlocrtnoj dispoziciji odudara od uobičajenih shema seoskih vila (*villae rusticae*) i mogli bismo joj pripisati ladanjska obilježja s nekom posebnom namjenom (sl. 3).

Glede tlocrtna dispozicije, analogije možemo naći u sličnim vilama u Bilicima kraj Šibenika, Ostrvici kod Gata u Poljicima i u uvali Banje u Rogaču na otoku Šolti (Rapanić 1984; Oreb 1990: bilj. 12).

Po nalazu novca Valentinijana II. ovu vilu možemo datirati u sam kraj IV. stoljeća⁷ (sl. 5 i 6). Sjeverno od postojeće crkvice, u srednjem vijeku, na položaju porušenog kasnoantičkog građevnog kompleksa, u razdoblju od četiri stoljeća (od XIV-kraja XVIII. st.) ukapali su se žitelji Opaćeg sela.

U istraživanjima od 1990.-1993. god. otkriven je istražen i dokumentiran ukupno 191 grob, od kojih je bilo 28 stećaka (3 stećka s urezanim ornamentima na nadgrobnoj ploči: polumjesecom, kosirom, mačem, zvijezdom u obliku cvijeta s 4 latice) (sl. 9). Jedan od ukrašenih stećaka još je u prošlom stoljeću prenesen uz južni zid crkvice u funkciji vanjske oltarne menze, zbog čega je i klesarski bio doradjen (Vlašić 1998: 157). Za učelak jednog groba u jugozapadnom dijelu nekropole poslužio je veći komad mozaika zajedno s žbukanom podlogom izvađen iz antičke građevine. Inače kamen za zidanje grobnica vađen je iz antičke građevine koja se prvotno nalazila na tom prostoru, a često se koriste i antički zidovi za obložnice grobnica. U petnaestak

⁷ Novčić je očišćen u restauratorskoj radionici Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, a dešifrirao ga je kolega mr. Tomislav Šeparović iz istog muzeja kojemu i u ovoj prigodi zahvaljujem. Novac je kovan u kovnici Kizik između 388. i 392. god.

Av.: DN VA L(ENTINA)NVS PF AVG.

Desni profil: poprsje cares s dijamantom.

Rv.: SALVS REI(PVBL)ICAE

Viktorija u pokretu prema lijevoj strani, s trofejem preko desnog ramena, a desnom rukom vuče zarobljenika.

grobnica pronađeno je desetak prstenova raznih oblika, veličine, izrade, ukrasa, dio čeone dijademe, više dijelova krunica raznih oblika, kopči za odjeću, medaljica i novca, na temelju kojih se groblje može datirati u razdoblje od XV.-XVIII. stoljeća (Gjurašin 1997).

Od nalaza koji ne pripadaju grobnim priložima, pronađena su 2 ulomka prozorske tranzene (Veličine 25,5x23x7,5 cm.) koji su slični onima iz crkve sv. Nikole kraj Poveljane na otoku Pagu (Petricioli 1963: 172,173; st. 5) te ulomcima tranzene u crkvi sv. Ivana na južnom dijelu Dugog otoka (Petricioli 1968: 105; T. VIII). (sl. 8)

Pronađen je i akroterij veličine 35,5 cm.), samostalni kameni ukras, koji se još od ranog srednjeg vijeka upotrebljava kao krovni završetak, odnosno naglasak u crkvenoj arhitekturi.⁸

Dijelovi prozorske tranzene, akroterij, ulomci stupića, najvjerojatnije pripadaju prvotnoj ranosrednjovjekovnoj crkvi, koja se spominje u povijesnim vrelima iz XII. stoljeća, za koju nemamo drugih arheoloških dokaza, pa pretpostavljamo da se je nalazila na mjestu današnje.

Objavom rezultata ovih istraživanja, zajedno s onima, koje je objavio kolega H.Gjurašin, kao zaključak stoji konstatacija o još jednom antičkom i srednjovjekovnom lokalitetu na arheološkoj karti splitskog područja.

POPIS LITERATURE

Domančić 1960	D. Domančić, Srednji vijek, Brački zbornik 4, 1960.
Gabričević 1968	B. Gabričević, Neobjavljeni rimski natpis iz Podstrane, Poljički zbornik I, Zagreb 1968.
Gjurašin 1996	H. Gjurašin, Horizont ranoromaničke arhitekture na otoku Braču s posebnim obzirom na crkvu sv. Vida na Vidovoj gori, Radanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža, Zagreb 1996.
Gjurašin 1997	H. Gjurašin, Kasnosrednjovjekovno groblje u Strožancu uz crkvu Gospe od Site, SH III, 24, 1997., 163-176
Marasović & Sumić 1993	D. Marasović & M. Sumić, Sv. Kuzma i Damjan u Kaštel Gomilici, Obnova baštine I, Split 1993
Monumenta 1974	Monumenta Cartographica Jugoslaviae I, Antičke ceste, Beograd 1974.
Oreb 1990	F. Oreb, Prehistorijsko, antičko i starokršćansko razdoblje na otoku Šolti, Otok Šolta, Zagreb 1990.
Oreb & Gjurašin 1993	Arheološka iskopavanja u Strožancu nedaleko Splita. Katalozi izložbi. Split Strožanac.
Podstrana 1991	Podstrana od davnina do naših dana, Podstrana 1991.
Petricioli 1954	I. Petricioli, Spomenici iz ranog srednjeg vijeka na Dugom otoku, SHP III, 3, 1954.
Petricioli 1963	I. Petricioli, Crkva sv. Nikole kraj Poveljane na otoku Pagu, SHP III, 8-9, 1963.
Petricioli 1968	I. Petricioli, "Ecclesia sanctorum Iohannis et Victoris Tilagi", SHP III, 16, 1968.
Rapanić 1984	Ž. Rapanić, Kasnoantičke "palača" u Ostrvici kod Gata (Poljica), Cetinska krajina od prehistorije do dolaska Turaka, Split 1984., 149-161
Rubić 1968	I. Rubić, Poljica (geografska studija), Poljički zbornik I, Zagreb 1968.
Skok 1973	P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika, III, Zagreb 1973.
Vlašić 1998	D. Vlašić, Prošlost Podstrane, Split 1998.
Zaninović 1967	M. Zaninović, Neki primjeri smještaja antičkih gospodarskih zgrada u obalno-otočkom području Dalmacije, ARRJAZU, I-V, Zagreb 1967.
Zekan & Gjurašin 1992	M. Zekan & H. Gjurašin, Brač, Vidova gora - Sveti Vid, Zaštitno istraživanje i konzervacija ostataka romaničke crkve, Obavijesti HAD-a, 24, 2/1992., 60.

⁸ Petricioli 1954: 54; Domančić 1960: 124; Marasović & Sumić 1993; Zekan & Gjurašin 1992: 60; Gjurašin 1996: 351-353.

SUMMARY

THE ROMAN VILLA AT STROŽANAC NEAR SPLIT

Key words: the Church of Our Lady of the Rushes, Strožanac, late Roman period, Roman villa, Middle Ages cemetery

Archaeological excavation around the Church of Our Lady of the Rushes at Strožanac near Split has shown a continuity of construction at this site from the late Roman period to the 18th century. At the very end of the 4th century, a large Roman villa was built, which included a bath complex. In the Middle Ages, this site and its surroundings were the property of the Benedictine Order in Split. The already abandoned and ruinous late Roman complex became the site for the construction of the Church of Our Lady in the 12th century, and in the vicinity a

village was also constructed by the Benedictines in the 14th century, settling it with their serfs or tenant farmers. The inhabitants of this village were buried around the church in the period from the 14th to the 18th centuries. The Church of Our Lady of the Rushes was damaged in the 17th century in the Venetian-Turkish wars. After the liberation of Poljice from the Turks, the church was renovated in the second half of the 17th century. The church was demolished in the Second World War, and an entirely new church was constructed in its place after the war, incorporating individual architectural elements of the earlier church. The discovered architectural remains of the late Roman villa, the mediaeval cemetery, as well as the other discovered archaeological material bear undoubted witness to all phases of construction through the centuries at this site.

Translated by B. Smith-Demo